

ГЕНДЕР ЧИ АНТИГЕНДЕР:

Хто атакує демократію в Україні?

**ІНІЦІАТОРІВ АНТИСІМЕЙНИХ ІНІЦІАТИВ
ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ!**

Літературні редактори: Олена Губіна, Сергій Губін

Дизайн і макет: Тетяна Кабакова

Фото з обкладинки: Укрінформ

Чому ґендерна політика є важливою складовою євроінтеграції України і які бонуси отримує суспільство від досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків? Чому термін «ґендер» викликає несприйняття частиною громадян і що потрібно зробити для зміни такого ставлення? Як відбувається радикалізація суспільства завдяки маніпуляціям навколо ґендерної проблематики і хто в цьому зацікавлений? Які інформаційні атаки проти ґендерної рівності здійснювалися в Україні протягом 2013-2020 років і хто стоїть за ними? Що скривається за поняттям «традиційні цінності» і як його наповнити новим змістом? З ким мають об'єднуватися і що робити громадські правоорганізації для протидії атакам на жіночий рух та розширення кола своїх прихильниць та прихильників? Ці та інші питання були в центрі дослідження, проведеного Українським Жіночим Фондом спільно з науковицями та громадськими організаціями «Жінки в медіа» та «Ла Страда-Україна» за підтримки Урядової уповноваженої з питань ґендерної політики.

Дослідження проведене за підтримки *filia.die frauenstiftung* та Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

Київ-2020 рік

Оскільки ґендерна рівність ще не визнана загально-національним українським концептом тому існує певна залежність між гібридними викликами національній безпеці України та антиґендерною ідеологією.

Зміст

2	Про дослідження
2	Висновки
8	Поняття «ґендер» не замінює собою поняття «стать»
9	Змішування понять «стать», «ґендер» та «сексуальна орієнтація» як основа для маніпуляцій
9	Державна ґендерна політика в Україні
10	Критика «ґендерної ідеології» з точки зору консервативних політичних поглядів
10	Небезпека діяльності антиґендерних груп: досвід ґендерних активісток та активістів
12	Ідентифікація антиґендерних груп
17	Вплив антиґендерних груп на діяльність активістів правозахисних та феміністичних організацій
20	Громадські активісти про основні наративи антиґендерних груп
22	Зв'язок між гібридними викликами національній безпеці України та антиґендерною ідеологією
30	Діалог: так чи ні?
35	Сучасні та майбутні суспільні виклики й загрози, пов'язані з антиґендерною ідеологією та діяльністю антиґендерних груп
38	Висновки та рекомендації щодо організації медіакампанії на підтримку ґендерної політики в Україні

Про дослідження

Поширення антиґендерної ідеології та діяльність антиґендерних груп — не є новим або винятково українським явищем. Міжнародне підґрунтя їхньої діяльності доводиться не лише синхронністю появи та використання меседжів, проведення акцій в різних країнах, але й активністю міжнародних організацій та платформ, які проводять та підживлюють таку діяльність.

Змістовне наповнення діяльності антиґендерних груп спрямоване на протидію окремим напрямом, завданням чи заходам державної ґендерної політики в Україні (і так само в інших країнах). Таке наповнення змінюється з часом, наразі основні тези — недопущення ратифікації Стамбульської Конвенції — Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, виключення терміну «ґендер» та похідних від нього з усіх чинних нормативно-правових документів, згортання будь-якої діяльності в сфері забезпечення ґендерної рівності.

Разом із цим, постійні погрози, обмеження прав та фізичне насильство з боку таких груп стали частиною повсякденної роботи правозахисниць, феміністок та представниць жіночих організацій: активістки стикаються з проявами, що звужують їхні можливості, стають жертвами відвертих звинувачень або неявних наклепів. Подібні ситуації не завжди є видимими, а вплив від них трактується подекуди як незначний, хоча це суперечить дійсності.

Протидія запровадженню принципів ґендерної рівності (gender backlash) окрім активістського компоненту (антиґендерні групи та ініціативи) має також дискурсивний компонент (формування своєрідної логіки аргументації з залученням науковців і громадських діячів для озвучення основних тез антиґендерної позиції). Відтак антиґендерні ініціативи спираються на авторитет цих науковців, відтворюють сформовані в академічному середовищі аргументи і навіть замовляють у деяких наукових підрозділів і окремих експертів професійні коментарі та аналіз.

Зважаючи на ситуацію, що склалася в різних країнах, жіночі фонди з України, Вірменії, Грузії та Німеччини об'єднали зусилля для впровадження проекту «Жінки на місцях мобілізуються заради демократії», мета якого — наголосити на важливості громадської активності в протидії антидемократичним рухам, які сьогодні стають усе помітнішими і проявляються у правому популізмі, націоналізмі, релігійному фундаменталізмі тощо.

Частиною цього проекту стало дослідження щодо поширення антиґендерних поглядів в Україні, яке було проведене в січні-березні 2020 р. Українським Жіночим Фондом спільно з науковцями та громадськими організаціями «Жінки в медіа» й «Ла Страда-Україна» за

участі Урядової уповноваженої з питань ґендерної політики. Отримані під час дослідження результати, зібрані факти та здійснений аналіз стануть підґрунтям у розробці ключових повідомлень для впровадження спільної міжнародної адвокаційної кампанії, яка має стати відповіддю на діяльність та негативний вплив консервативних рухів.

Мета дослідження — з'ясувати питання щодо організованості та системності антиґендерних груп і течій в Україні, а також їхнього можливого впливу на національну безпеку на основі аналізу наративів, меседжів та практик цих груп, щоб розробити рекомендації стосовно підтримки ґендерних політик, протидії правому популізму, націоналізму, релігійному фундаменталізму та антифеміністичним активностям в Україні.

Завдання дослідження:

- ▶ з'ясувати основні аргументи експертів з академічного поля, які посідають антиґендерні позиції, а також виявити походження і основні засади їхніх позицій;
- ▶ проаналізувати вплив антиґендерних груп та течій на діяльність правозахисних, жіночих та феміністичних організацій/активісток;
- ▶ зібрати та систематизувати факти, виклики, загрози з боку антиґендерних груп та активістів на адресу представників та представниць правозахисних, жіночих та феміністичних організацій, а також організацій, які захищають права ЛГБТ-спільноти;
- ▶ систематизувати виклики, загрози та їхні маркери (наративи, меседжі тощо) щодо впровадження демократичних ґендерних перетворень в Україні, розробити рекомендації стосовно організації медіакампанії на підтримку ґендерної політики в Україні, зокрема:
 - на основі технології великих даних (Big Data) та комплексу аналітичних алгоритмів проаналізувати масив даних відкритих джерел (онлайніві ЗМІ та соціальні мережі) за період 2013-2020 рр. для виявлення інформаційних загроз щодо впровадження ґендерно орієнтованої політики в Україні, а також рівня їхнього впливу на суспільну думку;
 - визначити головних суб'єктів і об'єктів інформаційних атак;
 - візуалізувати інформаційні загрози та спрогнозувати подальші ситуації;
 - систематизувати тенденції протидії ґендерним перетворенням в Україні;
 - сформулювати парадигму: **наративи — концепти¹ (цінності) — меседжі** впровадження антиґендерних ідей в інформаційному просторі України;

¹ Концепт — ціннісні уявлення про певний об'єкт, зумовлені національними традиціями, культурою, релігією, життєвим досвідом, системою цінностей тощо.

- визначити лінгвістичні маркери² антигендерних комунікацій в Інтернеті;
- описати маніпулятивні технології насадження антигендерних ідей в інформаційному просторі України;
- розробити рекомендації щодо організації медіакампанії на підтримку гендерної політики в Україні.

Об'єкт дослідження — організації, групи та течії, які позиціонують себе противниками державної гендерної політики й захисниками «традицій» та «сімейних цінностей». У дослідженні навмисно не використовувався термін «антигендерний рух/и», оскільки відсутнє однозначне погодження його вживання в українському контексті, хоча окремі учасники опитування використовували його під час інтерв'ю. Деякі активісти та активістки називають це явище проявом консервативної політики, інші — рухами, що намагаються піаритися на темі гендеру та фемінізму.

*Перш за все, слід визначитися з тим, що саме ми маємо на увазі під фразою «антигендерні рухи». Тому що є колежанки, які радили б не називати прояви консервативної політики релігійних організацій та громадських діячів, які виступають з критикою гендеру, рухами, аби не підсилювати їхнє значення. Але, з іншого боку, це досить масове явище, воно має різні прояви. Деякі організації та діячі можуть бути не пов'язані між собою, але в якомусь моменті ми можемо називати їх «рухами». У них є спільний напрямок, за яким вони спрямовують свою діяльність. Або антидіяльність **(Лариса Кобелянська, м. Київ)**.*

*Я би називав ці рухи — рухами, що намагаються піаритися на антигендерній істерії. Антигендерні рухи в Україні є каналізацією протестних настроїв у молоді в парамілітарних і псевдоправих організаціях, які не сповідують праву ідеологію, а сліпо копіюють методички російських організацій подібного стибу. Судячи з доведених документально даних, що росіяни фінансують праві організації в Європі, немає жодних сумнівів, що робота ведеться і в Україні **(видавець видавництва «Видавництво», книжковий дизайнер та активіст за права людини Ілля Стронговський, м. Житомир)**.*

Поняття «антигендерні рухи» є радше побутовим і частково вірним. З одного боку, його сутність полягає в тому, що гендер все одно існує незалежно від того, протестуємо ми проти нього, чи ні. Суспільство, використовуючи біологічні розбіжності між чоловіками та жінками, створює розуміння, інтерпретації для розрізнення ролей соціальних.

² Лінгвістичний маркер — слово чи словосполучення, що є виразником певної типологічної характеристики об'єкта, особи, ситуації тощо

Загалом я би запропонувала більш коректний термін — «рухи проти ґендерної рівності». У соціальних науках використовується поняття рухів як активізації діяльності великих груп людей, які прагнуть або змінити певні соціальні процеси в соціумі, або їх зберегти (Олена Стрельник, м. Київ)

Предмет дослідження — практики, наративи та меседжі згаданих вище організованих груп та течій.

Методи дослідження — характеризуються компліментарним використанням різних методів наукового пізнання залежно від поставленого перед різними дослідницями завдання:

- ▶ Журналістські інтерв'ю з активістами та активістками, які стикалися з протидією ґендерній рівності та феміністичним акціям (всього 13, серед них 3 — чоловіки, 10 — жінки, які проживають у Києві, Львові, Житомирі, Вінниці, Запоріжжі, Маріуполі, Ужгороді та Сумах. Обиралися через запрошення в феміністичних Facebook-групах «Фемінізм УА», «Товаришки» та ін. поділитися власним досвідом у цьому питанні. Крім того, частина опитаних раніше виступала як спікери та спікерки на Громадському радіо, журналістки якого проводили інтерв'ю).
- ▶ Експертні інтерв'ю з представниками та представницями академічного поля в Україні, які посідають антиґендерну позицію. Критеріями відбору експертів були: 1) посада в академічних установах — закладах вищої освіти і науково-дослідних інститутах; 2) їхня попередня присутність у публічному просторі в ролі експертів, які критично висловлювалися щодо ґендерної політики.
- ▶ Аналіз текстів інтерв'ю з експертами, котрі посідають антиґендерну позицію, розміщеними у відкритому доступі в мережі Інтернет. Щоб забезпечити конфіденційність респондентам, усі їхні відповіді представлені лише в узагальненому вигляді без згадки імен, а прямі цитати взяті лише з відкритих джерел з мережі Інтернет.
- ▶ Методологія дослідження Big Data на основі застосування інформаційно-аналітичного сервісу Attack Index з обробки великих обсягів інформації відкритих джерел Інтернету. Сервіс дозволяє визначати ступінь інформаційного резонансу або небезпеки інформаційних потоків за обраними темами/персоналіями.

Часовий період діяльності антиґендерних груп, який було досліджено, — 2013-2020 рр.

Висновки

Діяльність антиґендерних груп та течій у період 2013-2020 рр. можна вважати стратегічною інформаційною операцією, що має на меті радикалізацію суспільства за концептом «сімейні цінності» та просування проросійської ідеології за аналогією «скрепів» і потребує для протидії проактивних дій з боку держави та громадянського суспільства.

Поняття «ґендер» не замінює собою поняття «стать»

Поняття ґендеру ввійшло до активного вжитку в суспільних науках, починаючи з 1960-х рр. Знаковою стала стаття Роберта Столлера (Robert Stoller) «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity» (1968 р.), де він провів розрізнення між біологічною статтю (чоловіки та жінки) й ґендером (соціально сконструйованими очікуваннями щодо маскулінності та фемінності, а також соціальними ролями чоловіків і жінок у суспільстві). Якщо статеві відмінності у переважної більшості людей (окрім інтерсексів) закладені від природи, то ґендерні відмінності є соціальними очікуваннями від кожної зі статей, які можуть відрізнятися у різних культурах, у різні історичні періоди тощо.

Антиґендерні критики абсолютно безпідставно занепокоєні, що поняття ґендеру нібито запроваджується на заміну поняттю статі і заперечує статеві відмінності між чоловіками та жінками, а також тим, що ґендер, на їхню думку, пропонує людям самостійно обирати сексуальні ідентичності, яких може бути безліч.

Хоча серед ґендерних теоретиків існують такі, котрі визначають ґендерні ідентичності як континуум (не полярні характеристики, а різні градації фемінності та маскулінності) і визнають можливість розбіжності біологічної статі та ґендерної ідентичності (наявність трансґендерів, біґендерів чи аґендерів), втім навіть вони розрізняють стать як дане від природи, і ґендер вважають тим, як кожен і кожна з нас проживають свою біологічну стать.

Тож твердження, що ґендерна теорія і ґендерна політика заперечують існування двох статей — чоловічої та жіночої — не має під собою наукового підґрунтя.

Акцентування антиґендерних теоретиків на «вільному виборі» ґендерних ідентичностей також є проблематичним. Навпаки, чоловіки і жінки часто обмежені у виборі через наявність наперед заданих суспільством очікувань щодо маскулінності та фемінності, при цьому ґендерні ролі та ідентичності сконструйовані соціально і відтворюються не кожним окремим індивідом згідно з його особистими побажаннями, а у соціальних інститутах (економіка, політика, сім'я, освіта тощо).

Змішування понять «стать», «ґендер» та «сексуальна орієнтація» як основа для маніпуляцій

Спроба пов'язати поняття статі, ґендеру та сексуальної ідентичності є некоректною з наукової точки зору, бо в такому випадку пов'язуються три різні ознаки: статі (біологічний чоловік, біологічна жінка, інтерсекс), ґендерної ідентичності (жінка, чоловік, трансґендер, біґендер і аґендер) і сексуальної орієнтації (гетеросексуальність, гомосексуальність, бісексуальність, асексуальність).

Заразом у суспільній думці відбувається змішування поняття «ґендер» із сексуальною орієнтацією, правами ЛГБТ-спільноти, цивільними партнерствами та одностатевими шлюбами, яке підігрується та просувається антиґендерними групами.

*...Нібито тема ґендерної рівності зводиться винятково до теми одностатевих партнерств. Безумовно, ці теми справді є пов'язаними, але не є тотожними. У боротьбі за ґендерну рівність ми не маємо втрачати розмови про права жінок **(соціологиня, докторка соціологічних наук, дослідниця Олена Стрельник, м. Київ).***

Державна ґендерна політика в Україні

В політичній площині ведеться ґендерна політика, основною метою якої є досягнення ґендерної рівності. Згідно з Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), ґендерна рівність визначається як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства».

Державна політика щодо впровадження принципів ґендерної рівності в Україні не виходить за межі «бінарності статей», тож, здавалося, можна було б просто пояснити критикам, що їхнім цінностям ніщо не загрожує.

Але ставлення до ґендерних теорій вказує на наявність значно глибших ідеологічних поділів. Представники антиґендерних кіл часто не хочуть відмовлятися від наявних традиційних поділів ролей, але не можуть про це сказати прямо, тому скеровують свою критику на ґендерні теорії, які вони називають «ідеологією».

Критика «ґендерної ідеології» з точки зору консервативних політичних поглядів

З наукової точки зору слово «ідеологія» не несе негативних конотацій. Кожен і кожна з нас мають певну систему поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, а також можуть виокремити серед різних політичних ідеологій ті, які нам ближчі (що ми робимо, наприклад, обираючи політичні партії до парламенту). У контексті ґендерної теорії важлива лінія поділу проходить між консервативно-націоналістичними («правими») ідеологіями, з одного боку, і ліволіберальними («лівими») — з іншого, що відмічають численні соціологічні дослідження спротиву ґендерній рівності у глобальній перспективі (хоча ці два табори не є однорідними). Українські представники антиґендерних груп сходяться на тому, що християнство і «традиційні цінності» несумісні з лівими політичними поглядами, і вважають ліві політичні сили відповідальними за поширення релятивізму в питаннях сексуальності та ґендерних ролей. Також вони часто поширюють конспірологічну теорію про глобальну «змову» комуністів за підтримки міжнародних організацій на кшталт ООН чи ЄС.

Антиґендерні ініціативи нав'язують певне бачення суспільного устрою та соціальної взаємодії, яке базується на пошуку ворогів, на недовірі до людей з відмінними поглядами, на логіці «оточеної фортеці». Проблематичним є формування недовіри як світогляду (наприклад, стосовно того, що політичний опонент неодмінно має «маніпулювати» та «нав'язувати ідеологію»). Цю парадигму страху та недовіри можна легко переносити з одного «гарячого питання» на інше, як ми це бачимо з переліку питань, які непокоять респондентів даного дослідження: екологічні рухи, теорія еволюції, соціальна держава, захист прав вразливих категорій, аборти, ювенальна юстиція тощо. Тож завдання прогресивних сил — пропонувати альтернативну парадигму взаємодії зі світом, більш відкриту до діалогу, з дотриманням ненасильницьких методів взаємодії з ідейними опонентами.

Небезпека діяльності антиґендерних груп: досвід ґендерних активісток та активістів

Проведені журналістські інтерв'ю показали, що ґендерних активістів та активісток, феміністок, дослідниць, правозахисників опоненти нерідко називають «ворогами

української нації» та «сепаратистами»/»пособниками внутрішніх окупантів», «соросятами», «ліваками»/«лівими (лівацькими) підстилками».

Опитані активістки та активісти відзначили негативний вплив антиґендерних груп та акцій на їхнє життя, роботу та на суспільство в цілому. Зокрема, вони розповіли про пережитий страх, цькування, погрози, безсилля, побоювання проводити феміністичні акції в регіонах, згадали про вимоги звільнити їх з роботи та навіть про втрату роботи, поділилися бажанням виїхати за кордон.

*Нас називали таким словом, як «ґендеристи», казали також, що ми «соросята». Очевидно, що вони якось шукали про нас інформацію в Інтернеті (**активіст Володимир Косенко**).*

*...в Інтернеті знайшов текст, у якому нас називали «ворогами української нації», ...нас також називають «пособниками внутрішніх окупантів» (**поет Олесь Барліг, м. Запоріжжя**).*

*Люди, які вважали себе дотичними до правих, будь-що аргументували тим, що я «ліва підстилка» і відмовляюся приймати їхні заходи... (**Софія Челяк, м. Львів**).*

*Я абсолютно впевнена, що стала жертвою передвиборчої кампанії однієї з політсил, яка тоді готувалася потрапити до парламенту. В соцмережах її представники вели збір підписів за моє звільнення, створили окрему сторінку за відставку. Паралельно коментували мене як людину і різні мої якості та риси без оцінки моїх дій як посадової особи. Оцінювали зовнішність, коментували вік, це було цькування за статтю тощо (**чиновниця**).*

Були ситуації, коли відбувалися презентації ЛГБТ-письменників чи книжок на тему ЛГБТ. Цих людей закидали чимось, сметаною обливали. Це не за моєї пам'яті, але я знаю, що таке було. Це загальна агресія в суспільстві щодо ЛГБТ. Зараз у нас заходи на тему ЛГБТ чи за участі ЛГБТ-письменників проходять більш-менш добре.

*Форум — це великий захід. І якщо ти погрожуєш Форуму, в тебе є всі шанси дуже добре, назвемо це так, заявити про себе і потрапити в медіа. У тебе беруть коментарі, такі погрози стають дуже помітними. Ми також розглядали варіант, що ці погрози були способом реклами для цих організацій. Але я не можу бути впевненою, це тільки здогади (**програмна директорка «Форуму видавців» Софія Челяк, м. Львів**).*

Ідентифікація антиґендерних груп

Важливим питанням є **ідентифікація таких груп та течій**. Так, серед організацій та осіб, які були помічені в протистоянні з ґендерними/феміністичними рухами та акціями, опитані активісти та активістки назвали:

- ▶ Консервативні політичні сили, перш за все міжфракційне депутатське об'єднання «Цінності. Гідність. Родина», депутати попередніх скликань.
- ▶ Релігійні об'єднання: Олександра Скляр та об'єднання «Сестринство Святої Ольги», Релігійна громада церкви «Еммануїл».
- ▶ Праворадикальні об'єднання: «Національний корпус»; «Карпатська Січ», «Традиції і порядок», паблік «Зентропа», «Катехон», С14, «Правий сектор», ГО «Едельвейс-Вінниця», «Національний спротив».
- ▶ Військові: окремих загін спеціального призначення «Азов».
- ▶ Гомофобні організації та їхні представники: Руслан Кухарчук, керуючий справами в Громадському русі «Всі разом!», який раніше очолював рух «Любов проти гомосексуалізму».

*Це був захід, на який прийшли праві. Перепрошую, це були представники «Нацкорпусу», бо я не маю права називати їх правими **(Софія Челяк, м. Львів)**.*

Я вважаю, що якоїсь конкретної організації чи сили, чи руху, який би займався протидією конструктивним змінам, які стосуються ґендерної рівності чи фемінізму, не існує. За будь-якої нагоди просто рендомно обирається, хто буде за це відповідати. Мета ж дуже проста — каналізація агресії молодих учасників цих організацій в безпечному річищі. Оскільки такі організації ніколи не були помічені в акціях, за які можна відгрести. Коли йдеться про свавілля поліцейських, чи коли так звані «тітушки» віджимають землю для потреб забудовників, там ніколи такі організації не з'являються і, відповідно, ніяких заяв вони не роблять. Люди ж, які афільовані з такими організаціями, зазвичай виступають анонімно на боці «тітушок».

Якщо брати історію з книгою «Майя та її мами», яку видало наше видавництво, то був лист від імені 19 організацій на ім'я Олександри Коваль, директорки Форуму видавців

у Львові³. Це був фізичний лист з підписами і печатками⁴. Поверхневий розбір показав, що частина цих організацій взагалі не знали, що вони підписували, діяльність інших, крім підписання цього листа, взагалі не проводилась. Нарешті, остання частина, яка підписала лист і реально існувала, була налаштована разюче проти. І були афільовані з міською адміністрацією, і печатки цих організацій навіть зберігалися в одному з кабінетів міської адміністрації⁵» **(Ілля Стронговський, м. Житомир).**

По-перше, це консервативні політичні сили... Наприклад, авторитет пана [Олександра] Турчинова [колишнього секретаря Ради національної безпеки та оборони України]. Виступаючи на Всеукраїнському форумі сім'ї [у березні 2019 р.], він у буквальному сенсі називав усе це викривленням і руйнацією традиційних цінностей. А ви знаєте, що якщо до політика є якась довіра, то одразу знаходиться багато підспівувачів.

Його дружина, доцентка, завідувачка кафедри іноземних мов у Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова Ганна Турчинова так само долучилася до цього. Разом із пані [Ольгою] Богомолець вони ініціювали круглий стіл у Верховній Раді, який справив просто незабутні враження. Думаю, і через десятиліття ця подія буде згадуватися як абсолютно непересічне явище в українській політиці, коли в стінах законодавчого органу відбувалася публічна руйнація державної політики, а державні діячі, можна сказати, підспівували і аплодували цій руйнації.

У нинішньому парламенті це, звісно, депутат від партії «Слуга народу» Святослав Юраш, який пишається тим, що створив найбільше об'єднання за сімейні цінності [мається на увазі об'єднання «Цінності. Гідність. Родина.».]. До речі, збрехавши при цьому, що це об'єднання підтримали понад 300 депутатів, а насправді їх там немає навіть восьми десятків.

Друга категорія — релігійні об'єднання. Звичайно, ніхто не зазіхає на релігійні цінності й для віруючої людини вони є важливими. Проте у нас, згідно з Конституцією України, церква від держави відділена.

Третя категорія таких рухів — це праворадикальні об'єднання. Вони використовують свій, так би мовити, нереалізований бійцівський потенціал. Приклади цьому — напади на учасників тренінгів, як це було нещодавно у Вінниці, у Рівному **(Лариса Кобелянська, м. Київ).**

3 <https://bookforum.ua/wp-content/uploads/2017/09/Lyst.pdf>.

4 <https://bookforum.ua/ofitsijna-zayava-forumu-vydavtsiv-shhodo-pogroz-vid-predstavnykiv-radykalnyh-pravyh-organizatsij/>.

5 <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28729158.html>

« Терміни «праворадикал» і «антиґендерний» не є тотожними один одному, однак зараз вони перетинаються між собою. Патріархальність є, певною мірою, складовою правої ідеології. Коли вона має якісь агресивні маніфестації, то можна говорити про правий радикалізм. Хоча звичайно, що тільки цим це не обмежується. Тому що є, наприклад, напади на ромів. Вони, очевидно, не є антиґендерними, але це так само правий радикалізм. Крім того, до антиґендерних рухів входять такі організації як «Любов проти гомосексуалізму», тобто вони не є радикальними в тому плані, що вони не нападають і не погрожують. Але досить активно впроваджують патріархальне розуміння **(активістка і дослідниця Ганна Гриценко, м. Київ).**

« Мене здивувало, що на цій ході (за сімейні цінності) дуже консолідувалися різні конфесії. Навіть протестанти. Хоча взагалі вони дуже рідко коли в нас так консолідуються **(активістка Світлана Дубина, м. Вінниця).**

« У 2018 р. підбігли дівчата, двоє з них, здається, неповнолітні, а одна з них — прес-секретарка «Карпатської Січі» — праворадикальної організації. Вони підбігли, облили фарбою з пляшки і втекли. Потім їх затримала поліція. Ужгород — маленьке місто. Особисто я, наприклад, один час волонтерила на підтримку військових, і ми з деякими з «Січі» перетиналися. Тобто я їх знаю в обличчя, я їх знаю за іменами **(психологиня, учасниця заходів на підтримку ґендерної рівності та ЛГБТ-спільноти Наталка Касим, м. Ужгород).**

« Я знаю поіменно, що серед них були люди з Києва, які спеціально приїхали у Чернівці очолювати цей спротив. Наприклад, там були Олександра Скляр із об'єднання «Сестринство Святої Ольги»⁶, Юрій Бондаренко з «Традиції і порядок»⁷ та Артем Олійник із «Зентропа».

Думаю, що частина людей — це якісь наші праворадикали. Водночас зараз триває суд із Чернівецькою облрадою, яка забороняла проведення ЛГБТ-акцій. Так-от там виявили, що судові збори за обласну раду сплачує якась Лисичанська церква «Еммануїл». Тобто гроші протестантських євангелістів залишили слід. Так само так звані «батьківські рухи», які ходять зараз великими маршами за родину, в них банери надруковані в дуже хорошій

6 <https://thebabel.net/texts/29462-biologicheskii-zhenshchina-ne-mozhet-hotet-liderstva-radikalnaya-antifeministka-aleksandra-sklyar-o-sestrinstve-svyatoy-olgi-lgbt-i-muzhchinah>.

7 <https://polisiya.today/article/yuriy-bondarenko-zaraz-ruh-tradyciya-i-poryadok-obyednuye-do-tysyachi-odnodumciv-po-vsiiy>.

поліграфічній якості, тобто на це потрібні гроші. Швидше за все, це якісь протестантські гроші. Хоча точно стверджувати я не можу, бо я не слідчий. Однак я думаю, що зовнішні вливання можуть бути **(активістка і дослідниця Ганна Гриценко, м. Київ).**

Наприклад, коли вони готувалися зривати івент Amnesty, вони писали про це на «Катехоні» і на «Зентропі», і конкретні люди писали про це, фотографувалися, хвалилися. Там можна було вирахувати з точністю всіх учасників, з цим проблем не було. Але що з цим робити далі? Поліція все одно на це не реагує. Тобто вона приїздить, бачить, що вони нікого не б'ють. Ну стоять, заважають комусь пройти, то й що? Вони просто розділять між собою дві конфліктуючі сторони, при цьому не розбираючись, хто цей конфлікт почав. І на цьому й закінчиться.

Звісно, ми знали, хто це. Зазвичай, приходили люди з «Катехону», «Традиції і порядок», іноді приходили хлопці з «Азову». Також ходили окремі люди з С14. «Зентропу» важко назвати організацією, бо фактично це паблік» **(колишня активістка лівих, анархістських і феміністських рухів).**

Спочатку була Ріта Сахалінська, потім до нас прийшов «Катехон», потім «Традиція і порядок»⁸. Потім невідомі люди, які називались АТОшниками, християнами і так далі. Далі була громадська організація «Сила Христа» чи «Гарнізон Христа», точно не пам'ятаю. В останній раз до нас прийшов сам Руслан Кухарчук, який зараз є керуючим справами в громадському русі «Всі разом!», який раніше був «Любов проти гомосексуалізму». Тобто вони й зараз існують, бо були в тих списках, що надсилали листи до міських рад... А також ще Олександра Скляр із об'єднання «Сестринство Святої Ольги» . Вони об'єднані одним центром — громадським рухом «Всі разом!»⁹. Мені здається, вони фінансуються релігійними течіями. На мою думку, це п'ятидесятники та баптисти. Чому? Тому, що один із судових зборів за нашими судами із Чернівецькою облрадою сплатила якраз Релігійна громада церкви «Еммануїл»¹⁰. Це було дивно. Схема була така взагалі. Три місяці йде хвиля звернень про захист інституту сім'ї різними містами. А потім ГР «Всі разом!» підкріплює ці звернення своїм листом на обласні ради, мовляв, ви ж маєте дослухатися до думки суспільства **(активіст Володимир Косенко, ЛГБТ-організація «Правозахисне бюро «Ми є», м. Київ).**

8 <https://www.facebook.com/profile.php?id=100001536550844>.

9 <https://vsirazom.ua>

10 Релігійна громада церкви «Еммануїл» християн віри євангельської п'ятидесятників м. Чернівці. Код ЄГРПОУ 38843862. Керівник - Костянтин Кучурян.

...Деяких знала. Я тусуюсь у цьому середовищі, де є ультраправі... Я їх знала ще з Майдану, тоді насправді ми були разом. «Свобода», хто там ще був?.. Ще якісь люди, я не пам'ятаю вже. Колишні представники «Правого сектору». Їх вигнали з «Правого сектору». Я не знаю, до кого вони прибилися пізніше...

Я вступила з ними в діалог у формі коментарів. Далі вони почали писати мовою ненависті. Я пішла подивитися, хто цей Роман Костюшин, а він виявляється очільник ГО «Едельвейс-Вінниця» **(активістка Світлана Дубина, м. Вінниця).**

Наприклад, минулого року я читала лекцію в «Ізоляції»¹¹, вона була присвячена причинам зростання популярності праворадикальних рухів серед української молоді. Власне, вони ж і прийшли на цю подію. Не знаю, чи можна так сказати, що вони зірвали лекцію, але вони намагалися. Вони перетворили лекцію на дискусію. Багатьох із них я знаю на ім'я та в обличчя. Зокрема там була організація «Національний спротив». Зазвичай вони приходять на Марші рівності, також вони можуть зірвати феміністичний марш до 8 березня **(активістка і дослідниця Ганна Гриценко, м. Київ).**

11 https://izolyatsia.org/ua/project/armed_dangerous/armed_dangerous-disrupt/

Вплив антиґендерних груп на діяльність активістів правозахисних та феміністичних організацій

Опитані активістки та активісти відзначили негативний вплив антиґендерних груп та акцій, які вони проводять, на їхнє життя, роботу та на суспільство в цілому. Зокрема розповіли про пережитий страх, цькування, погрози, безсилля, побоювання проводити феміністичні акції в регіонах, згадали про вимоги звільнити їх з роботи та навіть про втрату роботи, поділилися бажанням виїхати за кордон.

*Я, наприклад, поки що не ініціюю проведення маршів ні до 8 березня, ні на підтримку ЛГБТ-спільноти. Бо я прекрасно розумію, яких нервів і сил треба буде докласти. Я відчуваю небезпеку жити в цьому місті. Мене запитали, чому? Я відповіла, бо я феміністка і правозахисниця (активістка **Світлана Дубина**, голова ГО «Інформаційно-просвітницький центр «Вісь», м. Вінниця).*

Ці люди не намагалися зустрітися чи з'ясувати мотив моїх дій. Мене цькували, вимагали звільнити, перекрили вулицю біля нашої установи. Паралельно така ж кампанія розгорталася в соцмережах. Відголоски тієї ситуації я відчуваю й досі. Вже минуло майже два роки. Кілька місяців тому я шукала одне своє старе інтерв'ю і натрапила на сайт, де знайшла сторінку про себе. Там про дуже багатьох посадовців, в тому числі, про топ-чиновників. І серед усього цього «компромату» є і про мене — саме про ту кампанію і ті події. Але ситуація перекручена і написано, що люди вийшли проти мене протестувати, а я натомість організувала проплачені акції. І далі мої статки начебто з моєї декларації. Насправді ж це дані, помножені на 10. От такі маніпуляції. Я подзвонила, поговорила з редактором і мені пообіцяли виправити (чиновниця, м. Київ).

На мене особисто дуже впливає, бо питання безпеки особистої дуже актуальне. Це також впливає на суспільство. Саме ці антиґендерні рухи заблокували прийняття цивільних партнерств в Україні. Міністерство юстиції України ж прямо написало у своєму звіті, що «У зв'язку з великою кількістю звернень питання потребує подальшого вивчення та опрацювання і наразі не може бути виконано»¹². Крім того, Стамбульська конвенція також не ратифікується через антиґендерні прояви. Також є питання залякування суспільства.

¹² <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vladislav-vlasyuk-ministerstvo-yustitsii-ne-rozroblyalo-i-ne-podavalo-na-rozglyad-jodnih-proektiv-normativnih-aktiv-schodo-legalizatsii-tsvivlnogo-partnerstva-dlya-odnostatevih-par>

Наприклад, нас намагалися залякати прямо на судовому засіданні, куди прийшли ці близько 25 чоловіків і казали нам, що нас приб'ють. На виході із залу судового засідання один із чоловіків показував мені жест «перерізати горло». Віта Сахалінська писала у коментарях на Facebook, мовляв, «ну ми ж вас ще не били» **(активіст Володимир Косенко, ЛГБТ-організація «Правозахисне бюро «Ми є», м. Київ).**

...Я відчуваю насправді цілковите безсилля. Я не бачу ніяких більше важелів, крім того, що я можу обурюватися, говорити: «Ні, ви не праві!» Люди собі і далі вважатимуть, як вважали. І я не можу кудись поскаржитися. Наприклад, якщо це «офіційна особа».

Так, наш мер міста постійно вітає жінок із «жіночим днем» — «днем змії», це 14 вересня, коли відзначається релігійне свято Воздвиження. Є легенда, що в ці дні змії виповзають на сонце погрітися. І є чимало людей, які називають цей день «жіночим святом», тому що жінки асоціюються у них із зміями. Вітають, дарують статуетки змії. Міський голова Сум Олександр Лисенко не раз на сесії вітав у мікрофон: «З жіночим днем вас, колеги!»

Я тільки писала про це, що я ще можу зробити? Я не знаю, які є інструменти, щоб змусити людину, яка живе за мої податки, перестати верзти цю нісенітницю. Ну і найдивніше — це напружує дуже мало людей. Обурена я і ще п'ять осіб, всім іншим це смішно. Але що робити? Я не знаю... **(активістка Ольга Панфілова, м. Суми).**

Страшно, звісно, було. Зі змін — ми в черговий раз переконалися, що нас такими погрозами та нападами особливо не налякати. Тому ми не закривалися, не змінювали нічого. Можливо, це також показало опонентам, що ми їх не боїмося — ми і надалі продовжували працювати, і далі проводили такі ж заходи, хоча й було страшно: відкриті двері — будь ласка, заходь і вбивай всіх. Але тим не менш. Змінилося лише те, що ми зайвий раз переконалися, що ми все робимо вірно, і ми не зупинимося, не будемо змінювати формати, і не будемо змінювати теми на більш зручні **(активістка, феміністка, організаторка руху «Донецьк — це »Україна«, директорка платформи «ТЮ» Діана Берг, м. Маріуполь).**

...А от ці антигендерні, від них рідко бувають справжні проблеми. Вони можуть покричати на акціях, подіставати в Інтернеті, побити когось після прайду» **(колишня активістка лівих, анархістських і феміністських рухів).**

Це був моторошний досвід, коли ти сидиш на презентації, разом із тобою учасники з інших країн. Це був той момент, коли мені треба вірші читати і ділитися досвідом впорядкування антології, в мене страх, що зараз в мене кинуть або цеглину, або «коктейль Молотова»¹³. Я вже уявляв, як мені зараз розіб'ють череп і мій труп повезуть до дружини та матері у Запоріжжя.

Після Львова була також презентація в Києві, на яку я не поїхав, бо боявся за своє життя та здоров'я. Я відмовився їхати із Запоріжжя до Києва. Я сумнівався, що мене вб'ють, але те, що мені можуть поламати кістки, — ця загроза була цілком реальною. Це підтвердилося. Презентація, на яку я не поїхав до Києва, мала більш негативні наслідки для відвідувачів заходу, бо там людям просто вчинили «сафарі»¹⁴. Там одному учасникові зламали руку, ловили людей біля метро, провулками, нападали зграями **(поет Олесь Барліг, м. Запоріжжя)**.

...Тиску я не відчуваю, тому що я працюю на себе, в мене освічене оточення, інтелігентне. Є дрібна побутова гомофобія і це некомфортно і ненормально, але на цьому етапі розвитку суспільства це зрозуміло. Я не стикаюся, але є знайомі в мене, які стикалися, і вони виїхали за кордон через те, що вони стикалися з різними проявами гомофобії... **(психологиня, учасниця заходів на підтримку ґендерної рівності та ЛГБТ-спільноти Наталка Касим, м. Ужгород)**.

¹³ «Коктейль Молотова» — це загальна назва найпростіших саморобних вибухових пристроїв на основі легкозаймистої суміші (бензину, розчинника, спирту тощо). Оскільки таку бомбу легко виготовити, її часто використовують під час вуличних акцій.

¹⁴ «Сафарі» — цькування після проведення заходу, коли активістів переслідують радикально налаштовані люди і завдають їм фізичних ушкоджень. Як правило, вчиняють щодо ЛГБТ-активістів та їхніх союзників.

Громадські активісти про основні наративи антиґендерних груп

Антиґендерні групи використовують такі наративи як **«ґендер — руйнівник традиційної родини»/«Фемінізм — це загроза для демографії»/ політика ґендерної рівності — це «поміняти місцями хлопчиків та дівчаток».**

...Ці наративи надзвичайно невигадливі. Там йдуть постійні повтори й брак креативу. Воно все пишеться за одними методичками. І вони не мінялися з початку мого інтересу до цього протистояння **(Ілля Стронговський, м. Житомир).**

У нас у Вінниці була величезна хода за сімейні цінності у травні 2018 р. Там були прямі заклики до того, що «ми маємо протидіяти ґендеру». Якщо точніше — «ґендер знищує українську сім'ю» **(активістка Світлана Дубина).**

...Я маю досвід проведення тренінгів та семінарів на ґендерну тематику для різних груп людей, часто це дорослі аудиторії. Кожного разу я чую міф чи упередження щодо того, нібито політика ґендерної рівності — це «поміняти місцями хлопчиків та дівчаток», це — «загроза для сім'ї». Про що це свідчить? Що такі меседжі [які транслюються представниками антиґендерних рухів] усе ж таки доходять до своїх адресатів. А ми, в свою чергу, живемо у власних бульбашках **(Олена Стрельник, м. Київ).**

Робили акцент на тому, що наші права не порушуються, що «ЛГБТ — це гей-пропаганда». Називали себе захисниками «традиційної» сім'ї. Вони постійно використовували мову ворожнечі прямо в суді під час засідань **(активіст Володимир Косенко).**

У нас «Батьківщина, сім'я, традиція», а ось «це» все розбещує і не буде сім'ї. Потім про Боженку постійно, що ви всі горітимете в пеклі, Бог сказав. Про «гейропу» — немає таких коментарів. Мені здається, це більше російський закидон. У нас, у Сумах, про «гейропу» я жодного разу не чула. У нас Європа — це добре, а не погано **(активістка Ольга Панфілова, м. Суми).**

Це різні меседжі, але я би виділила два основних, мейнстрімних, меседжі. Перший: нібито ми, тобто прихильники ґендерних рухів, підміняємо поняття статі, а насправді поняття «ґендер» не несе нічого нового в розуміння рівності прав жінок та чоловіків. Тобто, це про співвідношення понять «стать» та «ґендер». Тут можуть бути певні виклики, спричинені браком конструктивних дискусій всередині жіночих рухів, експертного товариства щодо того, як ці речі співвідносяться... Щодо інших меседжів, які транслюють прибічники так званих антиґендерних рухів, то це, наприклад, такі: «ґендер вбиває родину», «фемінізм — це загроза для демографії», бо жінки начебто не хочуть народжувати, бо хочуть працювати. Проте вони не мають аж такої консолідованості представників антиґендерної ідеології навколо себе. Ідея про народження п'ятох чи сімох дітей в українській родині може викликати певний скепсис, що цілком зрозуміло. Тут складніше знайти тотальну підтримку цього меседжу навіть серед прихильників консервативних ідей **(Олена Стрельник, м. Київ).**

Зв'язок між гібридними викликами національній безпеці України та антиґендерною ідеологією

Аналіз довів, що просування антиґендерної ідеології в Україні — стратегічна інформаційна операція, що організована відповідно до класичної форми інформаційної операції.

2013 р.

У 2013 р. завершено стратегічну інформаційну операцію з просування антиґендерної ідеології в Україні:

- ▶ відбувалося просування **гранднративу «Сім'я — найбільша цінність в Україні»** на рівні державної влади з підтримкою державних інформресурсів (Кабінет Міністрів України, Перший Національний, УКРІНФОРМ) з метою недопущення процесу євроінтеграції України;
- ▶ завершено маніпулятивне перевизначення понять «сексуальна орієнтація», «нетрадиційна орієнтація», «європейські цінності», «ґендер» як таких, що просувають ідеологію ЛГБТ-спільнот і зумовлюють розпад інституту сім'ї в Україні;
- ▶ сформовано думку, що законопроект № 2342 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації в Україні» та подальше розширення сфери дії закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації

в Україні» — крок до панування фашистської ідеології в Україні;

- ▶ завершено оперативну інформоперацію з недопущення прийняття законопроекту № 2342 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації в Україні» та подальшого розширення сфери дії закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;
- ▶ завершено стратегічну інформоперацію з недопущення процесу євроінтеграції України.

2014-2016 рр.

2014-2016 рр. – підготовка до нової антигендерної стратегічної операції.

1. Головна мета етапу — уповільнення процесу євроінтеграції України, маніпулятивне протиставлення європейських і християнських цінностей.
2. 2014 р. — суттєве зниження кількості публікацій на антигендерну тему й рівня інформаційних атак.
3. 2015-2016 рр. — поступове нарощування кількості антигендерних сюжетів і підвищення рівня інформаційних атак. Проведення низки заходів, поступове підвищення їхньої резонансності (Міжнародний день сім'ї, «Марш за сімейні цінності» тощо).
4. Кількість російськомовних антигендерних сюжетів значно зменшується. Якщо у 2013 р. кількість російськомовних сюжетів майже вдвічі перевищувала україномовні, то в 2014-2016 рр. кількість російськомовних сюжетів більша за україномовні на 15-20%, але ймовірна кількість аудиторії, що подивилася антигендерні публікації, приблизно однакова.
5. Відродження мережі антигендерних НДО, фондів, ЗМІ й залучення нових суб'єктів.
6. Впровадження антигендерної ідеології на всіх рівнях державного управління із залученням антигендерних НДО, релігійних інституцій, органів системи освіти та державної влади, що демонструється зміною гранднаративів — від узагальненого **гранднаративу 2014 р. «Відновлення держави починається з визнання сімейних цінностей»** до орієнтованих на конкретні зміни в державі — **«Антидискримінаційна поправка до Трудового кодексу України — встановлення в Україні гомодиктатури» (2015 р.)**, **«Впровадження навчання сімейним цінностям — нагальне питання системи освіти» (2016 р.)**.

7. Спроби долучити державні органи до суб'єктів, відповідальних за впровадження сімейних цінностей, які мали на меті формування стратегічної єдності: релігійні інституції — громадянське суспільство — держава.

8. Непомітне протягування антиґендерних підходів і концептів у законодавчі документи (проект закону № 3442 «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу»).

9. Реалізація когнітивних інформаційних операцій оперативного рівня, зокрема:

- ▶ сформовано маніпулятивну опозицію «Демократична Європа — християнсько-демократична Україна»;
- ▶ концепт «сімейні цінності» поєднується з концептами «толерантність», «антидискримінація», «анти тоталітаризм», «патріотизм», «соціальна справедливість», тим самим антиґендерний підхід маскується під національну систему цінностей;
- ▶ впроваджено меседж знищення сімейних цінностей — ознака тоталітарної держави.

10. Поступова активізація російського впливу на ґендерну політику в Україні, зокрема: одночасна трансляція спільних меседжів Віталія Мілонова, депутата Законодавчих зборів Санкт-Петербурга, та ВРЦіРО (Архієпископ-митрополит Мечислав Мокшицький, голова Конференції Римо-Католицьких Єпископів України, Ю. Мирошніченко та інші); намагання просунути курс «Сімейні цінності» до закладів середньої освіти — автори підручника, що мав забезпечувати курс, є проросійськи орієнтованими (Довідково: автори — Корецька Л. В. — членкиня проросійської політичної партії «Наш край» (послідовниця Партії регіонів); Пріт В. І. — за першою освітою — інженерка-будівельниця (Запорізька державна інженерна академія), за другою — психологиня (Російський державний соціальний університет, 2013 р.), голова правління антиґендерної Міжнародної громадської організації «Рада сімей України»).

11. Радикалізація суспільства за концептом «сімейні цінності». Пробна інформаційно-психологічна акція відбулася в Одесі 20 липня 2015 р., метою якої було вивчення суспільної думки щодо можливості формування інтолерантного ставлення до ЛГБТ-спільнот, а також демонстрація можливого силового впливу на ЛГБТ-спільноти з боку радикальних організацій, зокрема «Правого сектора». *(20 липня 2015 р. під двері бару «Лібертін» в Одесі, де збиралися переважно представники ЛГБТ-спільнот, було кинуто гранату РГД-5.*

Постраждалих не було, але неподалік від бару було зроблено надпис «Сімейні цінності — по-перше. «Правий сектор».

Водночас на державному рівні було здобуто низку перемог щодо попередження антигендерної ідеології в Україні:

1. 12 листопада 2015 р. — ухвалено закон № 3442 «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу)».
2. 31 жовтня 2016 р. МОН України було скасовано схвальний гриф посібника «Сімейні цінності».

2017 р.

У 2017 р. розпочато нову стратегічну інформаційну операцію, гранднартив якої може бути визначений як **«Захист сімейних цінностей — викорінення гендерної політики»**. Вона відбувається в кілька етапів.

2017 р. – березень 2018 р. — етап створення інформаційного плацдарму та перегрупування сил. Основні результати є наступними:

1. Створення опозиції («кола своїх») до президентської влади/європейського вектору розвитку України. Формується інформаційний плацдарм для впровадження гранднартиву **«Прихильники традиційних сімейних цінностей проти президентської влади/європейського вектору розвитку України»**.
2. Намагання включити Адміністрацію Президента та особисто Президента України як суб'єктів до антигендерного наративу.
3. Включення до антигендерного пулу крім представників антигендерних НДО, релігійних інституцій, фахівців освітніх і державних інституцій ще й бізнес-структур. Наратив **«Суспільство, держава і церква — партнери у боротьбі за сімейні цінності»**, актуальний для 2015-2016 рр., доповнюється ще одним суб'єктом — бізнесовими структурами (нартив **«Суспільство, держава, церква і бізнес — партнери у боротьбі за сімейні цінності»**).
4. Демонстрація єдності антигендерних організацій з релігійними інституціями у питаннях збереження сімейних цінностей.

5. Протиставлення регіонів України за параметром ставлення до сімейних цінностей. Впровадження нарративу **«Регіони України відрізняються за ставленням до сімейних цінностей»**.

6. Спроби перетворити марш «За життя та сімейні цінності» на всеукраїнський рух.

7. Створення інформаційно-психологічних передумов для просування проросійської ідеології в інформаційний простір України.

8. Опосередкована протидія впровадженню європейських цінностей та підписанню Україною Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема Марш за сімейні цінності та заборону абортів був оголошений в Івано-Франківську за кілька годин після повідомлення про те, що Рада міністрів ЄС затвердила законодавчу ініціативу надати «безвіз» для громадян України.

9. Нарощування рівня інформаційної атаки навколо концепту «захист сімейних цінностей».

Березень 2018 р. – березень 2019 р. — етап виведення з рівноваги. Основні результати є наступними.

1. Сформованість опозиції з представників різних страт України (політичної, релігійної, освітньої, громадської тощо) стосовно європейського вектору розвитку України.

2. Відкрита протидія впровадженню європейських цінностей та входженню України до Асоціації з ЄС.

3. Формування активного протистояння прихильників «сімейних цінностей» і Адміністрації Президента. Невизнання Адміністрацією Президента петиції [№ 41/001462-18-еп](#) «Про припинення пропаганди гомосексуалізму та захист традиційних сімейних цінностей» послужило формальним приводом для звинувачення у поширенні в Україні ідей гомосексуалізму, й у подальшому призвело до формування «образу ворога».

4. Системність «Маршу за життя та сімейні цінності», який відбувся втретє і був позиційований як всеукраїнський рух.

5. Активне протистояння проєвропейських сил і антигендерних груп відносно Маршу рівності. Сформованість конфлікту Європарламент — УПЦ МП, кожна із сторін якого зверталася з протилежними меседжами до Президента України (підтримати Марш рівності, взяти в ньому участь — не допустити/зірвати проведення Маршу рівності).

6. Просування нарративу **«Гендерна рівність — загроза національній безпеці»**.
7. Перехід до активного протистояння антигендерних сил і Адміністрації Президента — петиція № 41/001462-18-еп «Про припинення пропаганди гомосексуалізму та захист традиційних сімейних цінностей», положення якої сформульовані із застосуванням сугестивних технік впливу.
8. «Розконсервування» антигендерних проросійських сил, зокрема:
 - ▶ План дій щодо реалізації Національної стратегії в сфері прав людини на період до 2020 року (№ 1393-р.) був прийнятий 23 листопада **2015 р.**, а петиція подана **три роки потому — у 2018 р.**;
 - ▶ лексема **«впервые»** в сюжеті **«Совет церквей впервые заявляет об ограничении свободы слова в Украине»**, що на рівні підтексту відсилає до подій Революції Гідності;
 - ▶ участь російських медіа у поширенні сюжетів («Русский пульс», Портал Credo.Ru — російський інформаційно-аналітичний портал про релігію в РФ, має українську та англійську версії; РІА Новості Україна тощо).
9. Відродження нарративу 2016 р. **«Навчання молоді сімейним цінностям — державна справа»**.
10. Маніпулятивне звернення до парламенту, Кабінету Міністрів, Президента України та Ради нацбезпеки і оборони України від депутатів Івано-Франківської обласної ради, де серед іншого були заклики не допустити легалізації цивільних партнерств, вилучити із законодавства слова «гендерна ідентичність» й «сексуальна орієнтація» та ухвалити закон «Про заборону пропаганди гомосексуалізму», заборонити Марші рівності тощо. (Єдиний текст звернення до парламенту, Кабінету Міністрів, Президента України та Ради нацбезпеки і оборони України від депутатів різних обласних рад — Івано-Франківської, Рівненської, Чернівецької, Сумської та інших, що був розміщений на ресурсі <https://orada.if.ua/decision/про-звернення-обласної-ради-щодо-зах>, який на теперішній час не є активним).
11. Недопущення ратифікації Стамбульської конвенції.
12. Спроби Ради Церков як альтернативу ратифікації Стамбульській конвенції запропонувати Уряду створити центральний орган виконавчої влади у справах підтримки сім'ї, дітей, материнства і батьківства та прийняти проект Постанови № 8521 «Про заходи із забезпечення захисту сімейних цінностей та інституту сім'ї в Україні».

13. Намагання концептуально об'єднати ґендерні ідеї з неомарксизмом (О. Турчинов).

14. Паралельне існування тотожних наративів **«ґендерна політика — загроза національній безпеці»** та **«Міцна сім'я — основа національної безпеки»**, оформлення яких відбулося в резолюції IV Всеукраїнського форуму сім'ї. У меседжах резолюції узагальнено вимоги антиґендерних рухів.

15. Спроби нівелювати імідж чинного Президента України та його Адміністрації як таких, що не відповідають на запити громадськості щодо захисту сімейних цінностей.

Квітень 2019 р. – березень 2020 р. — етап вирівнювання ситуації. Адаптація до нової соціально-політичної ситуації. Основні результати:

1. Демонстрація надії на нову Адміністрацію Президента щодо впровадження ідеології сімейних цінностей на державному рівні.
2. Зниження рівня інформаційної агресивності за запитом «захист сімейних цінностей».
3. Формування нових каналів інформаційного впливу.

Етап інформаційного домінування. Результати:

1. Системність впровадження антиґендерної ідеології. Крок 1 — висунення агресивних меседжів-вимог у петиції до Президента України Володимира Зеленського «Про захист християнських цінностей — основ стабільності, розвитку та процвітання України»; крок 2 — створення міжфракційного депутатського об'єднання «Цінності. Гідність. Родина.».
2. Концентрація антиґендерних подій, що раніше відбувалися впродовж року, у лютий-березень 2020 р.:
 - ▶ у сфері освіти — зміна наративу **«Навчання молоді сімейним цінностям — державна справа»** на більш агресивний **«Ні — ґендеру в освіті!»**. Створено антиґендерну Коаліцію політичних та громадських організацій «За українську освіту»;
 - ▶ у науково-експертній сфері — формування думки про те, що теорія ґендеру — ідеологія, оскільки не має наукового обґрунтування;
 - ▶ у безпековій сфері — спроби закріпити наратив **«ґендерна ідеологія — загроза національній безпеці»**, що транслюється меседжем **«ґендерна ідеологія — українофобія»**.

3. Формування спільного з РФ антигендерного когнітивного поля: «не допустити руйнування традиційних сімейних цінностей та появи «батька № 1 та батька № 2»; забезпечити виконання Конституції в частині захисту сім'ї та сімейних цінностей; не ратифікувати Стамбульську конвенцію тощо.

Діалог: так чи ні?

Наскільки можливий діалог між державними структурами, громадськими та міжнародними організаціями, які працюють в рамках національного законодавства та міжнародних зобов'язань України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків і впроваджують державну ґендерну політику, а також представниками антиґендерних груп та течій? Чи є він доцільним? На якій основі та навколо чого має проводитися?

Дослідниці вважають, що варто вибірково залучати до комунікації релігійні організації УГКЦ, ПЦУ, Римо-католицької церкви та організації, котрі пропагують «традиційні сімейні цінності», щоб пояснити відсутність протиріч між їхніми поглядами та впровадженням ґендерних підходів у всі сфери суспільного життя. Це можуть бути дискусійні платформи, круглі столи, які організовуватимуться навколо актуальних проблем, наприклад, ратифікації Стамбульської конвенції. Низка проаналізованих організацій не має природного антиґендерного спрямування. Нерідко вони просто ситуативно використовують «вкинуті» для них гасла чи підхоплюють чужі наративи. Комунікації з такими організаціями дозволять суттєво «знизити градус» їхніх антиґендерних виступів та зменшити рівень радикалізації суспільства навколо маніпуляцій з ґендерною тематикою.

Щодо можливого діалогу/комунікації/протидії антиґендерній ідеології під час інтерв'ю, проведених у рамках дослідження, то більшість активістів вказували, що діалог неможливий з тими, хто нападає. Хоча водночас на практиці існують і приклади порозуміння.

*Інтелектуальна аргументація не працює на їхньому рівні, потрібна найпростіша. Тому меседжі правозахисні мають бути дуже простими. Наприклад, «до тебе прийдуть і заберуть твою корову», а не «в тебе поменшає прав». По-друге, важлива також робота інституціональна з людьми, які приймають закони. Наприклад, ми у минулому році випустили у «Видавництві» посібник «Фемінізм у праві». Я вважаю, що те, що ми підготували і випустили цю книжку, — це наш внесок, бо почала в Україні з'являтися література, яка пояснює, як саме це робити. Безумовно, також потрібна видимість, тому що усі погані речі в нашому суспільстві траплялися через те, що люди не бачать реальної користі від роботи феміністичних і правозахисних організацій **(видавець видавництва «Видавництво», книжковий дизайнер та активіст за права людини Ілля Стронговський, м. Житомир).***

Я думаю, що діалог і роз'яснення можуть діяти тільки на тих, хто не нападає фізично. Наприклад, щодо тих, хто вийшов на контракцію із мирним плакатом проти. Важливою є також тиск на поліцію, щоби вона належним чином розслідувала такі справи, а не

оформляла це як просте хуліганство. Щоб не було так, що одні й ті ж самі люди нападають кілька разів і жодним чином не відповідають за це. Якщо один раз людина напала — вона має отримати покарання. Важливо, щоб поліція не потунала їм у цьому. Крім того, потрібна сексуальна освіта в школах. Щоб дитина не виходила зі школи із гомофобією. Тому що я бачу, що багато цих нападників — це або школярі, або студенти, люди молодого віку. Це не тільки українська тенденція. Молодий вік — це той час, коли люди залучаються до якихось рухів. Важливим компонентом є також протидія булінгу **(активістка і дослідниця Ганна Гриценко, м. Київ).**

Цих людей неможна демонізувати, неможна їх абсолютно знецінювати. Це такі ж люди, як ми. Якщо ми їх дискримінуємо чи демонізуємо, це означатиме, що ми порушуємо норми, які самі ж намагаємося впроваджувати. Кожна людина має право на свою політичну позицію. Якщо ця позиція вписується в межі законодавства, але є інакшою від нашої, ми не маємо права їх дискримінувати. Позиція Форуму щодо таких моментів: ми намагаємося все вирішити доступними та легальними способами — через діалог або заступництво, коли якась інституція, яка має вплив і вагу, підтримує нас у цій ситуації. Якщо ми входимо в діалог, то можна попередити потенційне насилля чи іншу загрозу заходу...

...З досвіду скажу, що поліція абсолютно відкрита до співпраці. Якщо ви знаєте, що ваш захід на межі — або пощастить, або не пощастить — потрібно заручитися підтримкою державних інституцій: міських, селищних, обласних рад, міністерств. Це вам допоможе в піарі... **(програмна директорка «Форуму видавців» Софія Челяк, м. Львів).**

Це насправді не був діалог, це було — хто кого перекричить. Хоча я намагалася повернути це в конструктивне русло. Якщо говорити про наративи, то вони не визнають конструювання ґендеру. При цьому вони говорять, що «справжній чоловік повинен...» або «справжня жінка повинна...». Я тоді їх запитую, чи, на вашу думку, це не є конструюванням, якщо вважати когось справжнім або ні? Тобто постійно звучить наратив «традиційна родина» **(активістка і дослідниця Ганна Гриценко, м. Київ).**

Мені здається, що розуміння стало набагато більше. Нещодавно ми провели воркшоп з ґендерно-чутливої журналістики і було доволі багато людей. Завдяки тому, що там були такі поважні люди, як Андрій Куликов, якого всі люблять у Маріуполі, слухають, що він говорить на ці теми, це такі маркери, які все-таки трохи відкривають людей до такої чуттєвої теми як ґендерні питання. Що стосується місцевої влади, то ми взагалі єдина незалежна

культурологічна організація, яка працює у Маріуполі, тому ми перебуваємо в дещо паралельних вимірах. Ми знаємо один про одного, підтримуємо, якщо потрібно, в якихось обставинах, але в нас поки що немає спільних ініціатив, і ми нормально почуваємося таким чином **(активістка, феміністка, організаторка руху «Донецьк — це »Україна» , директорка платформи «ТЮ» Діана Берг, м. Маріуполь).**

...Очевидно, що так, якщо йдеться про конкретних осіб, які готові до такого діалогу. Я як жінка, яка позиціонує себе феміністкою, вважаю, що тема сім'ї як така не суперечить ідеям ґендерної рівності.

У своїх текстах я навіть пропонувала ідеї та гасла, з якими можна виходити на захист української сім'ї: про оплачувані батьківські відпустки, про достойні пологові будинки, ставлення до матерів і дітей, хороші дитячі садочки тощо. Можливо, у цих речах ми [із прихильниками рухів на захист української родини] могли би зійтись.

У мене є відчуття, що ми зараз трохи програємо цю битву. Я маю досвід проведення тренінгів та семінарів на ґендерну тематику для різних груп людей, часто це дорослі аудиторії. Щоразу я чую міф чи упередження щодо того, нібито політика ґендерної рівності — це «поміняти місцями хлопчиків та дівчаток», це «загроза для сім'ї». Про що це свідчить? Що такі меседжі [які транслюються представниками антиґендерних груп] усе ж таки доходять до своїх адресатів. А ми, в свою чергу, живемо у власних бульбашках **(соціологиня, докторка соціологічних наук, дослідниця Олена Стрельник, м. Київ).**

Здебільшого там багато людей, які, як мені здається, не дуже вміють пояснювати свої позиції. Вони щось кричать, але коли питаєш їх, у чому проблема, вони скажуть щось типу: забороніть гей шлюби. Ти їм кажеш: але це івент взагалі не про гей шлюби... **(колишня активістка лівих, анархістських і феміністських рухів, м. Київ).**

Так, ми пробували заперечувати. Однак ми розуміли, що це не матиме жодної конструктивної мети. Будь-яка наша фраза, навіть якщо це була фраза примирення, провокувала ще більшу агресію. Мені хотілося просто мовчати, щоби піти звідти неушкодженим **(поет Олесь Барліг, м. Запоріжжя).**

Я думаю, що це якісь дуже маргінальні речі. Їхні погляди переважно не впливають на людей на вулиці. Ну нехай вони собі вигадують усілякі дурощі про ґендер марксистів.

Пересічні люди мають дуже обивательську позицію стосовно фемінізму чи ґендеру. На неї мало впливають що самі феміністки, що ультраправі.

Мені здається, що за останні 5-6 років ситуація стала кращою в цілому. Але не тому, що феміністки роблять акції, а погані праві на них нападають. Це культурний вплив, зміни в свідомості, вплив у ЗМІ і власний життєвий досвід. Але я також не думаю, що праві кудись подінуться. Завжди є сили, які прагнуть прогресу, і сили, які їм протидіють. Я думаю, що поступово вони багато речей приймуть і деякі свої погляди змінять, бо світ змінюється»
(колишня активістка лівих, анархістських і феміністських рухів).

**Сучасні та майбутні суспільні виклики й
загрози, пов'язані з антиґендерною ідеологією
та діяльністю антиґендерних груп**

Діяльність антиґендерних груп створює загрози не лише для активістів та активісток правозахисних і феміністичних організацій, але й для суспільства та національної безпеки країни в цілому. Так, результати проведеного аналізу за методологію Big Data дають підстави говорити, що у 2020 р. буде розпочато заключний етап інформаційної операції **«Захист сімейних цінностей — викорінення ґендерної політики»**.

Головним завданням етапу адаптації буде створення інформаційно-психологічних передумов для «забезпечення захисту сімейних цінностей та викорінення ґендерної ідеології».

Для цього буде створено **нове інформаційне тло**: державна влада, зокрема міжфракційне депутатське об'єднання «Цінності. Гідність. Родина» — за впровадження сімейних цінностей.

Можливі загрози просуванню ґендерної політики в Україні:

- ▶ міжфракційне депутатське об'єднання «Цінності. Гідність. Родина» складає більшість, що не голосуватиме за проєвропейські законопроекти, зокрема за ратифікацію Стамбульської конвенції;
- ▶ радикалізація суспільства за концептом «сімейні цінності»;
- ▶ спроби виключити з українського законодавства поняття «ґендер», «ґендерна ідентичність», «сексуальна орієнтація»;
- ▶ спроби скасувати запроваджену Стратегію впровадження ґендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: ґендерний вимір-2021», що нехтує, на їхню думку, правом батьків на виховання власних дітей згідно з їхніми світоглядними переконаннями та правом впливати на освітній процес;
- ▶ намагання припинити проведення антидискримінаційної експертизи навчальної літератури, результати якої на практиці засвідчили зневагу до основоположних цінностей українського народу;
- ▶ просування проросійської ідеології за аналогією «скрепів».

Механізми впровадження антиґендерної політики:

- ▶ пошук спільних культурно-історичних, етнічних, релігійних тощо позицій російського та українського народів щодо впровадження традиційних сімейних цінностей;
- ▶ залучення широкого спектру інструментів для впливу на українську політичну еліту та цільові аудиторії;

- ▶ створення великих обсягів віртуальної продукції стосовно впровадження ідеї сімейних цінностей;
- ▶ експлуатація лідерів суспільної думки для впровадження антиґендерної ідеології;
- ▶ інформаційними приводами використовуватимуться фактори інформаційного впливу на політичне керівництво держави;
- ▶ поступове нарощування аудиторії, що підтримує антиґендерну політику;
- ▶ проведення активних резонансних заходів для впровадження сімейних цінностей та нівелювання ґендерної політики;
- ▶ спроби спровокувати масові протести, каталізатором яких може стати релігійний фактор, зокрема ставлення до традиційних сімейних цінностей;
- ▶ радикальне ставлення до представників ЛГБТ-спільнот.

Виклики:

- ▶ закріплення думки про необхідність впровадження антиґендерної політики в Україні й закріплення стійких переконань у перевазі християнських сімейних цінностей;
- ▶ радикалізація населення за фактором сімейних цінностей;
- ▶ закріплення нарративу «ґендерна ідеологія — загроза національній безпеці», що транслюється меседжем «ґендерна ідеологія — українофобія»;
- ▶ впровадження в освіту антиґендерної ідеології;
- ▶ **«здача завойованих позицій» в ґендерній сфері.**

**Висновки та рекомендації щодо
організації медіакампанії на підтримку
ґендерної політики в Україні**

Оскільки ґендерна рівність ще не визнана загальнонаціональним українським концептом, тому існує певна залежність між гібридними викликами національній безпеці України та антиґендерною ідеологією.

Маніпулятивні впливи щодо концепту «сімейні цінності» можуть бути попереджені проактивно. Це передбачає транслявання за всіма можливими каналами комунікації конструктивного смислу концепту й розвінчання деструктивних дискурсів його використання. Маніпулятивність концепту «сімейні цінності» забезпечується узагальненістю його значення, що дозволяє кожному комунікатору транслювати за його допомогою необхідні смисли. Тож чітке і зрозуміле визначення понять є необхідною умовою ефективної комунікації.

Сімейні цінності можуть бути визначені як:

1. осмислені моральною свідомістю, етично обґрунтовані належні доброчесності й відповідні їм норми поведінки в сім'ї;
2. усвідомлений усіма членами сім'ї головний зміст основних етичних понять (добро і зло, справедливість, щастя, гідність, честь, обов'язок тощо) і принципів (альтруїзм, гуманізм, благоговіння перед життям та інші);
3. безпосередньо значимі для членів сім'ї універсальні зразки, вимоги, ідеали моралі.

Україна тяжіє до традиціоналізму та цінностей виживання, тобто суспільство поважає інститут сім'ї та шлюбу, владу, воно схильне до національної гордості. Особливо в період пандемії коронавірусу суспільство перебуває в стані «загрозливої» безпеки, тому будь-яка інакшість (в тому числі, підтримка ґендерної рівності та феміністичних поглядів, які одними помилково, а іншими маніпулятивно розглядаються як загроза сім'ї), що не вписується в його рамки «нормальності», сприймається як небезпека. Активісти та активістки ґендерного руху при формуванні комунікаційної стратегії та проведення інформаційних кампаній мають брати до уваги те, що в українському суспільстві переважають консервативні погляди.

Важливо, застосовуючи ціннісний підхід, зрозуміти потреби та інтереси консервативної частини суспільства; знайти можливі точки взаємодії та через них перейти з категорії «чужий» до категорії «інший, але свій».

На рівні державної політики важливими є кроки стосовно суспільної підтримки в питаннях репродуктивної праці (розширення мережі ясел, дитсадків, позашкільних гуртків і літніх

таборів, безкоштовне або субсидоване харчування в усіх закладах освіти й на робочому місці, якісна та доступна медицина, оплачувана відпустка для татусів після народження дитини) і підвищення оплати праці в традиційно жіночих секторах економіки, зокрема там, де держава є основним роботодавцем (освіта, охорона здоров'я).

Для людей консервативних поглядів важливим є акцент на «традиційні цінності» та сім'ю. Варто наголошувати, що ґендерна рівність не загрожує цим цінностям, а, навпаки, є запорукою міцної та здорової сім'ї, заснованої на любові та взаємоповазі. Для цього більше уваги варто приділяти позитивним прикладам, а не лише критиці. Вдалими прикладами є кампанії з залучення татусів до партнерських пологів, виконання домашніх обов'язків і виховання дітей або підтримка безкоштовних спортивних гуртків для дівчаток-підлітків.

Хоча деякі консервативні релігійні погляди не до кінця узгоджуються з принципами ґендерної рівності, та все ж можливі ситуації, де вони відіграють і позитивну роль. Наприклад, питання бінарності та взаємодоповнюваності статі, з одного боку, обмежує право для жінок у традиційно «чоловічих» сферах (наприклад, вважається, що чоловіки «доповнюють» жінок своєю силою і мужністю, а жінки — своєю ніжністю й турботою), але цей принцип можна використати для визнання «рівної гідності» для традиційно «жіночих» сфер на ринку праці, які дотепер вважалися менш престижними і менш бажаними. Таким чином можна підважувати гегемонію «чоловічих» рис — індивідуалізму, успіху, кар'єрного зростання і наголошувати на важливості для суспільства «жіночих» рис — солідарності, взаємопідтримки і турботи про слабших. Або в питанні репродуктивних прав можна зміщувати увагу з моральних аспектів абортів на забезпечення необхідних умов, щоб кожна зачата дитина була в суспільстві бажаною і держава пропонувала необхідну підтримку вагітним і матерям. Це приклади питань, де з різними світоглядними засновками все ж можна співпрацювати для спільного блага.

У суспільстві існують викривлені знання про ґендер, ґендерну політику, сексуальність, рівність: гомосексуальність вважається хворобою або свідомим вибором, а ґендер — тим, що можна нав'язати ззовні, таким, що не властиве українцям. Більшість вищезазначених феноменів є стереотипними переконаннями та упередженнями, зазвичай емоційними, а не раціональними. У таких обставинах підхід до комунікації має бути неklasичним.

Для багатьох українців питання сексуальних ідентичностей чи прав трансґендерних людей не є пріоритетними. Варто показати, що ґендерна рівність — це для всіх, наголошуючи на темах, які об'єднують, — дискримінація на ринку праці чи насильство щодо жінок і дітей.

Торкаючись більш контроверсійних питань — гомосексуальності чи трансґендерності, уникати моральних оцінок (добре-погано), а зосереджувати увагу на правах людини й неприпустимості насильства та дискримінації, говорячи мовою, зрозумілою співрозмовнику, зокрема з посиланням на релігійні тексти, коли йдеться про віруючих людей (наприклад, твердження про рівні права і повагу до гомосексуалів можна відшукати в офіційних документах католицької церкви).

Зважаючи на те, що суспільство не готове говорити про ґендер і ґендерну рівність безпосередньо, необхідно шукати такі точки дотику в дискурсі, які суспільство може й готове сприймати. Тут важливо працювати на зміну способу мислення, враховуючи теперішній стан суспільства. Наприклад, частина українського суспільства не розуміє і сприймає загрозливою назву «Стамбульська конвенція», оскільки ця назва не дає пояснення про що йдеться, а саме місто Стамбул не асоціюється з Європою. В такому випадку варто уникати спрощення в назві й, по можливості, використовувати її повну назву — Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Скорочення може звучати як «Конвенція проти домашнього насильства» або «Конвенція проти насильства щодо жінок».

Крім того, поняття «ґендерної рівності» можна поєднувати з більш уживаним пояснюючим визначенням «рівність жінок і чоловіків», особливо коли йдеться про публічні інформаційні кампанії для широкого загалу.

Варто відстоювати право людей на власні погляди та заохочувати ненасильницький діалог і артикуляцію позицій. Варто наголошувати, що це нормально, коли в суспільстві існують різні погляди, зокрема щодо поняття «ґендер», але це не привід зневажати опонента і тим паче вдаватися до насильства.

Необхідно сформувати довгострокову стратегію впровадження медіакампанії на підтримку ґендерної політики в Україні; визначити її оперативні, тактичні та стратегічні завдання. Медіакампанія буде ефективною за умови розуміння цільових аудиторій, їхніх прагнень, а також форми найкращого подання інформації. Доцільно провести цілісне дослідження для визначення суб'єктів медіакампаній, аудиторій, сформувати рекомендації щодо роботи з ними та створити дієвий механізм визначення таких аудиторій в майбутньому. Крім того, варто запропонувати «ґендерний словник» для представників медіа й презентувати його на рівні держави.

Створити систему національного інформування щодо впровадження ґендерної політики.

Важливим кроком консцієнтальної протидії має стати перехід від пасивної оборони (реагування за інерцією, ситуативної, тактичної, вибіркової протидії) до проактивних наступальних операцій.

Формувати несуперечливі наративи та меседжі медіакампанії для різних цільових аудиторій. Для цього необхідно забезпечити функціонування механізму отримання/поширення узгоджених меседжів особами, відповідальними за комунікацію.

Оскільки антиґендерні групи використовують такі наративи як **«ґендер — руйнівник традиційної родини»/«Фемінізм — це загроза для демографії»/ політика ґендерної рівності — це «поміняти місцями хлопчиків та дівчаток»**, важливо розробити прості та зрозумілі меседжі, які також приживуться у суспільній свідомості. Такі наративи мають розширити поняття «традиція» та «сім'я». Наприклад, **«Наша традиція — це свобода», «Кіт і я — теж сім'я»**.

Однією з головних тем медіакампанії на підтримку ґендерної політики в Україні має бути **ратифікація Стамбульської конвенції проти ґендерно зумовленого насильства**. Гранднаративом медіакампанії може бути такий: **«Ратифікація Стамбульської конвенції — умова національної безпеки»**. Можливі наративи: **«Рівні права всіх громадян держави — європейський вибір»; «ґендерна рівність — основа сімейного ладу», «ґендерна рівність — сімейна цінність», «Відновлення держави починається з визнання цінності кожної людини», «Молодь — за ґендерну рівність», «Українці — за повагу до кожної людини», «Визнаємо право бути собою»**.

Необхідно об'єднати в цій роботі недержавний інформаційний сектор, а також активно співпрацювати з елементами «м'якої сили», зокрема структурами публічної дипломатії.

Слід працювати зі смислами, зокрема пояснювати хибність і маніпулятивність використання поняття «сімейні цінності» антиґендерними організаціями. Запропонувати його точне визначення. Надати його по всіх інформаційних джерелах. Відредагувати сторінку у Вікіпедії щодо сімейних цінностей.

Можливо розробити білборди, рекламні заставки, що роз'яснюють базові поняття Стамбульської конвенції, зокрема: **«Я — ЗА захист жінок від усіх форм насильства та його недопущення», «Я — ЗА ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками»; «Насильство стосовно жінок — порушення прав людини»**. Конвенція має бути «розібрана на цитати» й візуалізована.

Позиціювати перспективу «ґендерного» конфлікту, «точку зору» ґендерної політики, враховувати її під час формування стратегій протидії гібридним загрозам. Відповідь на дії антиґендерних груп має бути проактивною та асиметричною.

Інтерпретувати «ґендерний конфлікт» із врахуванням державницьких інтересів України. Для цього варто формувати уявлення різних цільових аудиторій щодо «ґендерного конфлікту» — заповнювати світоглядні та смислові лакуни.

Резонансні події, що створюються антиґендерними групами, слід використовувати для асиметричного впровадження ґендерної політики, наприклад, під час святкування Міжнародного дня сім'ї.

Необхідно започаткувати довгострокові розважальні медіапроекти — ток-шоу, наприклад, «ґендерний ранок», «ґендер — для чоловіків і жінок» із залученням відомих медіаосіб, експертів, політиків тощо.

У соцмережах та на YouTube дуже мало терапевтичних текстів, ґендерної антидискримінаційної тематики. Слово «ґендер» має стати трендом.

Треба розміщувати в Instagram креативні тексти ґендерної спрямованості, оскільки ця мережа популярна серед молоді.

Гумор — сильна зброя, необхідно готувати продукти, що висміюють антиґендерні й будь-які інші дискримінаційні дії.

У спрощених формах тексти ґендерної спрямованості необхідно створювати для дітей.

Зробити суспільно доступним (ЗМІ, Інтернет) аналіз діяльності різних антиґендерних організацій, які здійснюють деструктивний вплив на свідомість людей шляхом застосування маніпулятивних та сугестивних технологій. Залучати до цієї діяльності експертів-політологів, психологів, лінгвістів.

Слід формувати присутність у соціальних мережах, оскільки часто відповідна інформація дає більше можливостей бути почутими. Принцип виживання в соціальних медіа змінився: виживає не найшвидший, а найновіший. Це передбачає створення контенту, який залишається актуальним і цілеспрямованим.

Усі зусилля щодо комунікації повинні відповідати потребам користувачів мобільних пристроїв, оскільки вони зараз становлять більшість користувачів Інтернету: короткий

привабливий контент, зручне використання та можливість перегляду на всіх мобільних пристроях.

Необхідно прийняти комплексний підхід до інформаційного протистояння. Це означає пошук надійних комунікаторів серед громадянського суспільства, які могли б говорити в інтересах ґендерної політики (державні комунікатори не такі впливові); визначення культурних точок дотику (міжособистісні цінності, поведінка, норми, тенденції тощо) та використання їх в інтересах просування ґендерної політики.

Слід розробляти привабливий брендинг ґендерної політики та комунікаторів.

Варто вибірково залучати до комунікації релігійні організації УГКЦ, ПЦУ, Римо-католицької церкви та організації, котрі пропагують «традиційні сімейні цінності», щоб пояснити відсутність протиріч між їхніми поглядами та впровадженням ґендерних підходів у всі сфери суспільного життя. Це можуть бути дискусійні платформи, круглі столи, які організовуватимуться навколо актуальних проблем, наприклад, ратифікації Стамбульської конвенції. Низка проаналізованих організацій не має природного антиґендерного спрямування. Вони лише ситуативно використовують «вкинута» для них гасла чи підхоплюють чужі наративи. Комунікації з такими організаціями дозволять суттєво «знизити градус» антиґендерних виступів та зменшити рівень радикалізації суспільства навколо маніпуляцій з ґендерною тематикою.

Залучати до комунікації агентів з високим кредитом довіри від суспільства, яким суспільні групи делегували право символічної номінації, тобто вирішувати «що таке норма». Це можуть бути відомі українські спортсмени та спортсменки, співаки та співачки, шоумени та телеведучі.

Важливо, щоб ці люди говорили зі своєю аудиторією напряду через виробництво контенту, а не через представництво ідеї як окремого явища. Наприклад, відома співачка-реперка Альона Альона може створити пісню і відзняти кліп про умовний батл «традиції і сучасності», про застарілі уявлення що таке «справжній чоловік» або «справжня жінка». І це замість того, щоб використовувати формальні інформаційні кампанії та бігборди на вулицях з її зображенням та словами «Підтримую ґендерну рівність».

Варто працювати стратегічно, не намагаючись змінити старше покоління, а пропонуючи альтернативу молодшій аудиторії. Наприклад, громадські організації практично зараз не використовують аудиторію соціальної мережі TikTok (ресурс для створення та поширення

коротких мобільних кліпів). У TikTok наймолодша аудиторія в порівнянні з іншими соціальними платформами. Майже 70% користувачів програми — це люди віком від 16 до 24 років. Водночас платформа вже має своїх молодих лідерів і лідерок думок. Варто партнеритися з ними і робити спільний контент, робити їх носіями цінностей, поваги до прав людини і гендерної рівності. Наприклад, це може бути школа з прав людини для TikTok-блогерів і блогерок, кінцевою метою якої буде створення інформаційної кампанії.

